

w nas Duch Święty. Dzięki zbawczemu czynowi Syna Bożego, człowiek mocą Ducha Świętego staje się nowym stworzeniem, zdolnym do miłości ludzi i wszelkiego stworzenia. Ten obraz może być zakłócony, dlatego potrzeba spowiedzi i kierownictwa duchowego, które „mogą z pożytkiem oświecić chrześcijanina co do siebie samego i pozwolić mu na rozpoznanie prawdziwego przeciwnika” (s. 119). Ważną rolę w życiu chrześcijańskim spełnia modlitwa, której tajemnicą nie jest poświęcony czas, ale jest to „gotowość względem Boga, spoczynek w obliczu Jego majestatu, stawianie się przed Panem” (s. 127). Cenne jest pokreślenie przez autora wagi krótkiej modlitwy, „aby usłyszeć głos Boga w krótkich często chwilach” (s. 128), jest to bowiem wchodzenie w dzieło Syna Bożego. Szczególne miejsce w życiu modlitewnym chrześcijanina zajmuje Eucharystia. Życie napełnione modlitwą ma prowadzić do świata i do drugiego człowieka, nawet gdyby to wiązało się z cierpieniem, które jest „formą modlitwy” (s. 145). Przedstawia nam autor rolę i znaczenie cierpienia w życiu chrześcijańskim (s. 145—163), wykazując związek cierpliwości z ideą wyczekiwania, bólu, nawet męki” (s. 146). Cierpienie nie jest tylko głoszeniem krzyża, ale jest równocześnie „wstawiennictwem” za wszystkich w świecie — rys społeczny cierpienia. W końcu, jako zwieńczenie dotychczasowych rozważań, charakteryzuje autor życie liturgiczne (s. 164—176), które jest „zasadniczym miejscem i żywotnym kształtem egzystencji” (s. 164). Tu podaje Max Thurian krótkie określenia liturgii, która jest „znakiem chwały mającego nadejść Królestwa” (s. 164), a „przede wszystkim jest ofiarą uwielbienia” (s. 165), „obejmuje całą chrześcijańską egzystencję, całe życie stanowi duchowy kult” (s. 169). Trzeba nam te wypowiedzi uzupełnić przez określenie liturgii zawarte w Konstytucji o Liturgii Soboru Watykańskiego II. „Słusznie przeto uważa się liturgię za wykonywanie kapłańskiego urzędu Jezusa Chrystusa; w niej przez znaki widzialne wyraża się i w sposób właściwy poszczególnym znakom urzeczywistnia się uświęcenie człowieka, a mistyczne Ciało Jezusa Chrystusa, to jest Głowa ze swymi członkami, wykonuje całkowity kult publiczny” (KL 7).

Na zakończenie, trzeba wyrazić nadzieję, że lektura obu prac Maxa Thuriana, przyczyni się do gorliwego ukochania Kościoła, który karmi nas Ciałem i Krwią Chrystusa, który do końca nas umiłował. Cechą miłości jest budowanie jedności ...

Koszalin

KS. ANDRZEJ KORPUSIK

JERZY STEFAŃSKI, *Sakrament chorych w reformie Soboru Watykańskiego II*. Studium liturgiczno-teologiczne, Księgarnia św. Wojciecha Poznań 1988, stron 270.

Ks. dr hab. Jerzy Stefański, profesor Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie, docent ATK w Warszawie i konsultor Kongregacji Kultu Bożego, jest dobrze znany czytelnikom czasopism teologicznych i pastoralnych. Jego liczne prace można spotkać w „Ateneum Kapłańskim”, „Ruchu Biblijnym i Liturgicznym”, „Studia Theologica Varsaviensia” i „Studia Gnesnesia” ale także w „Notitiae”, „Liturgisches Jahrbuch” i „Ephemerides Liturgicae”. Od kilku lat prowadził studia nad problemami związanymi z sakramentem namaszczenia chorych, o czym świadczą jego liczne artykuły zamieszczone głównie w „Ateneum Kapłańskim” i w „Studia Gnesnesia”. Omawiana publikacja jest pracą habilitacyjną przedstawioną w ATK w Warszawie.

Zgodnie z tytułem dzieła, autor nie ogranicza się jedynie do analizy teologiczno-pastoralnego nowego rytuału *Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*, Katowice 1978 (łac. *Ordo Unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae* z 1972 r.), ale przedstawia problemy związane z sakramentami udzielanymi chorym na tle nauki Vaticanum II i w świetle współczesnej literatury teologicznej. Książka składa się z siedmiu rozdziałów, zawiera bogaty zestaw wykorzystanych źródeł i obszerną bibliografię oraz obejmujące siedem stron streszczenie w języku niemieckim.

Wiadomą jest rzeczą, że odnowa liturgii po Vaticanum II dokonana została zgodnie z zaleceniami KL oraz innych dokumentów tego Soboru. Jednak tak ostateczna wersja konstytucji i dekretów soborowych i poszczególne księgi liturgiczne, które stopniowo ukazywały się i stawały obowiązujące, posiadają swoją własną, często bardzo interesującą genezę, której poznanie pozwala na lepsze i pełniejsze zrozumienie tekstu końcowego.

Proces powstawania kolejnych ksiąg liturgicznych to zwykle długa droga obejmująca różne ich wersje, które były z kolei przedmiotem nie tylko fachowej dyskusji wielu ekspertów i konsultorów Kongregacji, ale także nie rzadko przedmiotem prawdziwych kontrowersji pomiędzy zwolennikami różnych punktów widzenia, tradycji i koncepcji teologicznych. Właściwe rozumienie i ocena zatwierdzonej już do użytku księgi liturgicznej jest możliwe jedynie wtedy, gdy pozna się jej proces „rodzenia się”, obejmujący wiele lat pracy dziesiątków ludzi. Mając dostęp do Archiwów Watykańskich, zwłaszcza do Archiwum Kongregacji Kultu Bożego (należy przypuszczać, że ułatwiony ze względu na funkcję konsultora tejże Kongregacji), ks. J. Stefański prezentuje w swej książce interesującą dyskusję w auli soborowej dotyczącą sakramentu namaszczenia chorych i całej troski Kościoła o chorych i umierających (rozdział I s. 31—65: *Sakrament chorych w pracach Soboru Watykańskiego II*), a następnie wyczerpująco omawia prace nad nowym Rytuałem sakramentu chorych (rozdział III i IV s. 105—155: *Reforma sakramentu chorych. Prace redakcyjne i Liturgia udzielana umierającym, Prace redakcyjne*), uzupełniając je zreferowaniem prae nad nowym obrzędem poświęcenia oleju chorych (rozdział II s. 66—104: *Prace redakcyjne nad nowym obrzędem poświęcenia oleju chorych*). Autor nie ogranicza się jedynie do opisu poszczególnych etapów powstawania Rytuału, ale także krytycznie je ocenia i podaje nazwiska autorów prezentujących swoje stanowiska w kwestii, które wymagały pogłębionej dyskusji. W ten sposób czytelnik otrzymał możliwość poznania nie tylko genezy nowych obrzędów i tekstów euchologicznych, ale także dowiaduje się kto jest ich współautorem.

Pierwsza część książki zainteresuje przede wszystkim specjalistów od sakramentologii i liturgii. Natomiast druga jej część powinna stanowić obowiązkową lekturę wszystkich teologów i duszpasterzy, a zwłaszcza tych, którzy z racji swej posługi kapłańskiej mają częsty kontakt z chorymi i umierającymi. Rozdział piąty: *Liturgia sakramentów chorych* (s. 156—171) poświęcony jest szczegółowej prezentacji liturgii sakramentu namaszczenia chorych i obrzędu Komunii św. chorych. Na szczególną uwagę zasługują również wskazania dotyczące całego „stylu” celebracji sakramentów udzielanych chorym (s. 241—250) i zestawienie konkretnych uprawnień szafarza w zakresie adaptacji obrzędów zależnie od sytuacji pastoralnej. Odnowa liturgii i paktiki pastoralnej nie może jednak ograniczyć się jedynie do posługiwania się nowymi księgami liturgicznymi oraz do stosowania się do aktualnie obowiązujących przepisów prawa liturgicznego. O wiele ważniejsze i decydujące o powodzeniu odnowy liturgicznej, jest wniknięcie w treść teologiczną tekstów i obrzędów liturgicznych i oparcie posługi duszpasterskiej na zasadach wynikających z ustaleń teologicznych. Dlatego za najbardziej cenną część książki należy uznać jej dwa ostatnie rozdziały: *Teologia sakramentalnego namaszczenia chorych w tekstach*

i obrzędach OUI (rozdział VI s. 172—225) i ... *Eorumque pastoralis curae. Troska pastoralna o chorego człowieka wg OUI* (rozdział VII s. 226—255). W oparciu o wnikliwą analizę obrzędów, tekstów biblijnych i eucharystycznych Rytuału, oraz bogatą literaturę teologiczną, autor prezentuje obszerną teologię sakramentu namaszczenia chorych. Wiatyku i duszpasterstwa chorych. W ujęciu teologii sakramentu namaszczenia chorych uwzględnia wszystkie jego aspekty: paschalny, pneumatologiczny, eklezjalny, eschatyczny i personalistyczny. Lektura tego rozdziału pozwala czytelnikowi na poznanie całego bogactwa teologicznego tego sakramentu oraz utrwała go w przekonaniu, że sakrament namaszczenia z istoty swej przeznaczony jest na czas poważnej choroby a nie dopiero w niebezpieczeństwie śmierci. Celem sakramentalnego namaszczenia jest pomoc człowiekowi choremu, aby w sposób zbawienny dał siebie i innych (dla Kościoła) przeżyć czas choroby i w ten sposób nadał sens swemu cierpieniu. Dlatego można uważać namaszczenie chorych za sakrament tak duchowego jak i fizycznego podźwignięcia i zwycięstwa nad chorobą. Ostatni rozdział (s. 226—255) zawiera bardzo cenne i trafne spostrzeżenia i wskazania pastoralne dotyczące troski o chorego człowieka. Wnioski pastoralne opiera autor na przeprowadzonych wcześniej analizach tekstów Rytuału. Powinny one stać się nie tyle przedmiotem uważnej lektury ale także impulsem do twórczej dyskusji a następnie inspiracją konkretnej usługi pastoralnej wobec chorych w ramach zwyczajnego duszpasterstwa.

Książka ks. J. Stefańskiego, pierwsza w języku polskim tak obszerna i wyczerpująca monografia poświęcona sakramentowi namaszczenia chorych po Vaticanum II powinna znaleźć się w bibliotece każdego teologa i duszpasterza, a nawet można ją polecić osobom świeckim mającym częsty kontakt z chorymi, np. służbie zdrowia.

Lublin

KS. CZESŁAW KRAKOWIAK

KS. WŁADYSŁAW SMOLEŃ, *Ilustracje świąt kościelnych w polskiej sztuce*. Lublin 1987, Wydawnictwo KUL-u, str. 344 + ilustr.

Tragicznie zmarły w dniu 20 czerwca 1988 r. w Lublinie ks. prof. Władysław Smoleń, który od 30 lat kierował Zakładem Historii Sztuki Kościelnej KUL ubogacił jeszcze przed śmiercią polską kulturę cennym dziełem pt. *Ilustracje świąt kościelnych w polskiej sztuce*.

Na tym miejscu nadmienić wypada, że druga pozycja książkowa pt. *Jasna Góra* tego autora jest w druku i niebawem ukaze się na półkach księgarskich. Czytelnik znajdzie tam rewelacyjne wyniki badań Uczonego na tym polu.

Zasadniczym celem omawianej pierwszej książki, jak często zwierzał się autor do piszącego te słowa, było ukazanie związków między wiarą a wyobraźnią plastyczną, związków między przeżyciem religijnym a procesem twórczym. Sztuka religijna powstała bowiem jako forma modlitwy.

Autor oddał pracę do rąk czytelników poświęcając ją pamięci ks. Józefa Rybczyka, współzałożyciela katedry oraz uczestników seminarów magisterskich i doktoranckich w latach 1957—1987.

Po raz pierwszy ukazując się w polskiej literaturze religijnej tak doładny opis tzw. Świąt Pańskich, połączony z omówieniem najważniejszych niedziel całego roku kościelnego, a przy tym zestawienie ich z przedstawieniami plastycznymi w sztuce polskiej.